

Missa Scala Aretina

Acords i desacords

Ens trobem al voltant del 1715. Francesc Valls i Galan (1671?-1747) ha compost una missa, com moltes altres del seu repertori. És compositor, teòric i mestre de capella de la catedral de Barcelona. Per aquest motiu, bona part de la seva obra es troba en el *Fons musical de la Catedral de Barcelona* custodiat per la Biblioteca de Catalunya. Dins aquest fons, es conserva una còpia manuscrita d'aquesta missa a 11 veus, datada el 1702 i anomenada *Scala Aretina*.

Valls és un gran músic, coneixedor de la tradició compositiva, amb un profund domini de la tècnica; respectuós, obert de pensament i encuriós per les innovacions estètiques. El càrrec que ocupa facilita el seu acostament als nous corrents procedents d'Itàlia i Àustria que arriben a Barcelona a través de la cort de l'arxiduc Carles.

Com en altres ocasions, no resta immòbil davant les regles teòriques inqüestionables i es permet incorporar a la pràctica... una dissonància. Aquesta “modernitat” el situarà al centre d'una controvèrsia estètico-musical que generarà unes vuitanta rèpliques i contrarèpliques entre més de cinquanta teòrics, organistes i compositors, defensors i detractors, que durarà fins el 1737, més de vint anys...

Finalitzada la Guerra de Successió, Valls és destituït del càrrec de mestre de capella pel seu posicionament austriacista. La represàlia el porta a l'exili alhora que creix la polèmica sobre la llibertat creativa. Tot pren un caire ideològic que fa evident un rerefons polític.

La fidelitat al seu pensament i als seus actes i, sobretot, la qualitat musical, el conjunt monumental de la seva obra així com la rellevància dels seus deixebles, han convertit la figura de Francesc Valls en una peça cabdal de la música del barroc hispànic.

Montse Molina

M. Rosa Montalt

Secció de Música de la BC

1. Context històric i musical

L'activitat musical se centrava bàsicament a les capelles musicals dels centres religiosos, però el conflicte dels successors a la corona espanyola, a principis del segle XVIII, omple Barcelona de celebracions, festes i balls amb finalitats clarament propagandístiques, per acabar amb un setge veritablement cruent. L'arxiduc Carles arriba acompanyat de cantants i instrumentistes italians i austríacs, i organitza una capella musical que afavoreix la introducció de l'òpera italiana.

- *Festivas aclamaciones a la feliz svcession a la corona de España* [...]. Barcelona: Rafael Figuerò, [1701?]. Top.: F.Bon. 11048.

- *Villancicos, que se cantaron en la solemnissima fiesta, del divino portugues San Antonio de Padua* [...]. Barcelona: Martin Gelabert, [1707 o post.]. Top.: F.Bon. 9582.

- D. Juste. *Casa Dalmases*. [Barcelona: D. Juste, 1951?]. Top.: XVI. 7 C R.E. 21213/2.

- J.R. Carreras i Bulbena. *La Academia desconfiada y sos académichs*. Barcelona: Tallers gràfics Atlas, 1922. Top.: Ber-4-2131.

- A. Caldara. *Il più bel nome*. San Lorenzo de El Escorial: Glossa, cop. 2010. Top.: CD 9780-CD 9781.

- Voltaire. *El setge de Barcelona*. Palma de Mallorca: Documenta Balear, 2004. Top.: 2004-8-28731.

- J. Barter. *Tono Al Solo Con Xirimia y A Solo* [...]. [16--?]. Top.: M 754/23.

- A. Corelli. *Sinfonia a 3. due biolines e basso*. [17--?]. Top.: M 744/38.

- J. Gas. *Villancico a 9: Para la Fiesta que se dedica a nuestro Monarca Carlos tercero* [...]. [1710]. Top.: M 735/22.

- J.-P. Rameau. *Démonstration du principe de l'harmonie*. Paris: Durand: Pissot, 1750. Top.: M-8-277.

- A. Rodríguez de Hita. *Diapasón instructivo*. Madrid: Vau Muñoz, 1757. Top.: M 2142.

2. Francesc Valls i Galan

Als mestres de capella de la catedral de Barcelona Marcia Albareda, Lluís Vicenç Gargallo i Joan Barter els succeeix Francesc Valls el 1696, el mateix any que s'incorpora com a mestre de capella de Sta. Maria del Mar. Ben aviat, és considerat un músic excepcional. És el principal compositor

de grandioses obres corals. Dos dels seus deixebles són Pere Rabassa (1683-1767) i Domènec Terradelles (1713-1751).

- J. Pavia, ed. *La música en Catalunya en el siglo XVIII*. Barcelona: Institució Milà i Fontanals, 1997. Top.: 2008-Fol-321.

- D. Juste. *Catedral: Claustre*. [1970 o ant.]. Top.: XVI 5 B R.E. 19801.

- F. Valls. *[Missa] A 11*. [17--]. Top.: M 1566/2.

- F. Valls. *Villancico a 20 con ministr. y viols.* [...]. [17--]. Top.: M 1479/18.

- F. Valls. *Magnificat 6º tono a 9 voces*. [1700?]. Top.: M 917/19.

- P. Rabassa. *Cantata a solo* [...]. [1710?]. Top.: M 762/12.

- D.M. Terradelles. *Te Deum Solenne*. Còpia manuscrita del 1904-1922.

3. La missa Scala Aretina

És una de les obres fonamentals i probablement la composició litúrgica més moderna escrita per un compositor hispànic de l'època. La còpia manuscrita d'aquesta missa policoral, a 11 veus, és del 1702, l'any que moren sant Josep Oriol i el mestre de capella Felip Olivelles. Pren el nom de l'hexacord -sis notes- de l'escala de Guido d'Arezzo, també coneguda com a escala Aretina. L'ús que en fa, tant ascendent com descendent, li ofereix llibertat expressiva. És una mostra del domini de l'art de la composició, habilitat contrapuntística, inspiració i tècnica admirables de Valls.

- G. Zarlino. *Le Istitutioni harmoniche*. Venetia: Francesco Senese, 1562. Top.: M 410.

- D.P. Cerone. *El Melopeo y maestro*. Napoles: Iuan Bautista Gargano y Lucrecio Nucci, 1613. Top.: M 408.

- F. Valls. *Scala Aretina : missa a 11*. 1702. Top.: M 1489/1.

4. La controvèrsia

“¿Qué son las reglas de las artes sinó instrumentos y medios para lograr el fin de ellas? Es el fin la regla de las reglas, y como se logre aquel han de ceder y callar éstas...”. Valls justifica i defensa la seva idea musical en el seu tractat *Mapa armónico práctico* (1742). És el colofó a la polèmica generada per una dissonància -una novena en el *Miserere nobis* del Gloria en el triple segon-. Una polèmica aferrissada

que comença el 5 de febrer de 1715, amb la reprovació de Gregorio Portero (Porteria), mestre de capella de la catedral de Granada, un cop acabada la guerra i amb Valls, “extrañat per ordre del Rei”, en el bàndol perdedor.

- F. Valls. *Respuesta [...] a la censura de don Joaquin Martinez [...]*. Barcelona: Rafael Figverò, 1716. Top.: M 215.

- G. Santisso. *Respuesta à [...] Ioachin Martinez [...]*. Sevilla, 1716. Top.: M 215.

- F. Hortador. *Defensa apologetica, y dialogo musical*. Murcia: Joseph Diaz Cayuelas, 1717. Top.: M 199.

- J. Pavia, ed. *Francesc Valls: Mapa Armónico Práctico (1742a)*. Barcelona: Institución Milá y Fontanals, 2002. Top.: BTMús 78(082.1) CSI 4rt.

5. La perspectiva d'una dissonància controvertida

Les polèmiques estètico-musicals no són noves -un antecedent seria la de Monteverdi i Artusi-. La dissonància de la “controvèrsia Valls” dona pas a posicionaments davant les regles de composició tradicionals i la innovació artística. Musicòlegs i historiadors els han recollit durant els darrers segles. Menéndez Pelayo, Rafael Mitjana, Francesc Bonastre i Álvaro Torrente, són alguns dels que no apareixen en aquesta mostra.

- F. Asenjo Barbieri. Carta autògrafa a Felip Pedrell. 1890. Fons Felip Pedrell.

- F. Pedrell. *Catàlech de la Biblioteca Musical de la Diputació de Barcelona*, vol. 1. Barcelona: Palau de la Diputació, 1908. Top.: BTMús 781.973(467.1) Ped 4rt.

- F. Pedrell. *Musichs vells : (segona serie)*. [Finals s. XIX-inicis s. XX] Top.: M 935.

- García Rico. *Catálogo de libros españoles o relativos a España antiguos y modernos [...]*. Madrid: Libr. Universal de Ocasión, 1916. Top.: A 01-8-1066.

- J. López-Calo. “L'intervento di Alessandro Scarlatti nella controversia sulla Messa “Scala Aretina” di Francesco Valls”, dins: *Studien zur italienisch-deutschen Musikgeschichte*, 5 (1968). Top.: 2006-8-C 41/16.

- A. Martín Moreno. *El Padre Feijoo y las ideologías musicales del XVIII en España*. Orense: Inst. de Estudios Orensanos “Padre Feijoo”, 1976. Top.: 2000-8-12605.

- L. Siemens. *Contribución a la bibliografía de las fuentes de la cuestión Valls*. Barcelona: Instituto Español de Musicología, 1979. Top.: 2000-8-C 40/43.

- J. López-Calo. *La controversia de Valls : vol. I*. Granada: Centro de Documentación Musical de Andalucía, 2005. Top.: 2006-8-3508.

6. Bibliografia

La controvèrsia ha contribuït a difondre l'immens llegat de Valls, amb un corpus de més de sis-centes obres. Malgrat tot, el reconeixement no li ha arribat en nombre d'edicions ni enregistraments. Aquesta seria una bona dissonància a reivindicar.

- F. Valls. *Missa “Scala Aretina” (1702)*. Transc. de J. López-Calo. Dins: *Tesoro Sacro Musical*, any LV (1972). Top.: 2005-4-C 27/24.

- F. Valls. *Missa Scala Aretina*. Ed. José López-Calo. Borough Green: Novello, cop. 1978. Top.: 783.21 (46.71) “17” Vall.

- F. Valls. *Missa Scala Aretina*. [Freiburg]: Deutsche Harmonia Mundi, p. 1993. Top.: CD 9074.

- *Missa Scala Aretina, Francesc Valls, 1702*. La Grande Chapelle, direcció: Albert Recasens. Festival de Música Antiga dels Pirineus (FeMAP), gener de 2013.

Biblioteca de Catalunya

Carrer de l'Hospital, 56

08001 Barcelona

Tel. 93 270 23 00

Fax 93 270 23 04

A/e: bustia@bnc.cat

<http://www.bnc.cat>

De dilluns a divendres, de 9 a 20 h

Dissabtes, de 9 a 14 h

 **Biblioteca
de Catalunya**

Missa Scala Aretina Acords i desacords

Del 10 de febrer
al 8 de març de 2014

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

1714 / 2014